

INFORME CGI 3:

EL DEBAT SOBRE L'AUTONOMIA ESTRATÈGICA EUROPEA, UNA VISIÓ DES DE CATALUNYA

Desembre 2021

Catalonia
GLOBAL
INSTITUTE

CATALONIA
GLOBAL
INSTITUTE

El debat sobre l'autonomia estratègica europea, una visió des de Catalunya.

Catalonia Global Institute

The Catalonia Global Institute is a center of analysis of international affairs. It has the objective of providing the Catalan society with independent critical thinking in global politics. We believe the Catalan society and its institutions will be better equipped to project their interests in the global sphere if they adopt a renewed vision of Catalonia's position in the world. Our activities are rooted in the idea that the international system is governed primarily by states pursuing their national interest. We defend the right of nations to freely determine their national interests and that Catalonia ought to define its own according to its idiosyncrasy, values and aspirations.

Publicat pel Catalonia Global Institute

Barcelona, Desembre 2021

cataloniaglobal.cat

Attribution-NonCommercial-NoDerivatives
4.0 International
(CC BY-NC-ND 4.0)

Resum executiu.

- Malgrat la retòrica de Brussel·les, els estats europeus tenen pocs interessos comuns en política exterior i de defensa, així com una despesa militar baixa, cosa que explica la inviabilitat de l'“autonomia estratègica europea”
- Les relacions amb Rússia, Turquia i el focus d'atenció de la Política Exterior i de Seguretat Comuna de la UE és el major punt de discrepància entre França, Alemanya i Polònia.
- L'OTAN, en tant que marc existent per a la cooperació militar en sòl europeu, i que manté involucrats als Estats Units, és l'estructura més probable per a l'aprofundiment de la cooperació en matèria de defensa entre els països de la UE.
- Actualment, no és en l'interès català que la UE assoleixi una major integració en afers militars que apuntalaria la posició d'Espanya com a un soci valuós per als membres de la UE.
- El lideratge català hauria de tenir en ment els diferents interessos nacionals en joc a Europa, i no deixar-se portar per les ocasionals campanyes de propaganda de la Comissió en favor de “l'autonomia estratègica” de la UE.
- Catalunya no s'hauria de mostrar oposada a una major cooperació militar entre nacions europees, sempre i quan aquesta no es doni sota el paraigües de la Unió Europea i generin sinèrgies amb l'interès nacional català.
- Catalunya s'ha de comportar com un actor valuós, fiable i consistent, disposat a assumir responsabilitats en matèria de seguretat i prendre en consideració els interessos dels seus potencials aliats europeus.

Introducció:

Darrerament hem assistit a la intensificació del debat sobre la necessitat de dotar la Unió Europea (UE) d'autonomia estratègica en matèria de defensa. Per bé que aquest debat no és ni molt menys nou, el cert és que ara mateix la qüestió està sent abordada per les institucions de l'UE, pels seus estats membres i per l'opinió pública, amb una importància molt superior a la que se li havia donat fins al moment.

Hi ha dos esdeveniments recents que han jugat un paper clau a l'hora d'entendre per què l'autonomia estratègica de l'UE en matèria de defensa ha entrat dins l'agenda del debat públic: d'una banda, la caòtica retirada d'Afganistan per part dels Estats Units el propassat mes d'agost es va dur a terme sense consultar l'UE ni es van tenir en compte les necessitats ni els interessos que els seus estats membres tenien en el marc d'aquesta retirada; i, d'altra banda, el trencament unilateral per part d'Austràlia de l'acord per a la compra d'una flota de submarins nuclears francesos en el marc d'un acord tripartit entre els Estats Units, el Regne Unit i Austràlia, per reforçar la seva coordinació militar a l'Indo-Pacífic, l'anomenat acord AUKUS.

Aquests fets han tingut un impacte important perquè han demostrat que la doctrina "America First" instaurada per Trump no només no ha estat revertida per l'arribada del president Joe Biden al poder, sinó que, contràriament, aquesta segueix més vigent que mai. Així mateix, un altre element que es confirma en la política exterior nord-americana de Biden és l'enfocament prioritari cap a l'Indo-Pacífic i la contenció de la Xina.

Davant d'aquesta realitat, la dependència dels estats de l'UE respecte dels Estats Units com a proveïdor de seguretat al continent europeu, en el marc de l'OTAN, ha estat posada en qüestió. En conseqüència, caldria que l'UE es plantegés incrementar la seva cooperació militar per compensar aquesta situació? I quina és la postura que hauria d'adoptar Catalunya en aquest debat?

Evolució de la Política de Seguretat i Defensa Comuna de l'UE

Primerament, cal tenir en compte que l'article 42 del Tractat de la Unió Europea ja contempla una clàusula d'assistència mútua i defensa col·lectiva en termes molt similars als que es plantegen a l'article 5 del Tractat de l'Atlàntic Nord, així com el fet que el mateix Tractat de la Unió Europea dedica diversos articles a l'establiment de l'anomenada "Política de Defensa i Seguretat Comuna"¹. Per tant, l'obligació dels estats membres de l'UE de defensar-se mútuament en cas d'atac ja hi és. Ara bé, aquesta clàusula en cap cas s'ha traduït en l'establiment d'una estructura de cooperació militar com la que ha desenvolupat l'OTAN al continent europeu i, consegüentment, l'UE no ha deixat mai de ser un actor irrellevant en el terreny militar.

Fins ara, les missions de la Política de Defensa i Seguretat Comuna, seguint les indicacions que estableix el mateix article 42 del Tractat de la Unió Europea, han tendit a limitar-se a realitzar operacions de prevenció de conflictes, l'estabilització d'escenaris postconflicte, operacions de manteniment de la pau, intervencions humanitàries o d'assistència en la securització de fronteres en aquells estats tercers que sol·liciten l'assistència de l'UE en aquestes matèries. En resum, la Política de Seguretat i Defensa Comuna no ha aspirat a dur a terme operacions de combat. Aquest fet suposa que, a dia d'avui, tota la cooperació militar dura entre la majoria dels estats membres de l'UE i els Estats Units se segueixi canalitzant a través de l'OTAN.

Això no vol dir que els darrers anys no hi hagin hagut alguns avenços mínimament destacables pel que fa al desenvolupament de la Política de Defensa i Seguretat Comuna de l'UE. A tall

¹ European Parliament "Common security and defence policy Fact Sheets". Setembre 2021. Disponible a: https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/159/common-security-and-defence-policy#_ftn1 (Consultat 10 de desembre 2021)

d'exemple, podríem mencionar com a element més destacat l'establiment l'any 2017 de l'Estructura Permanent de Cooperació (coneguda com a PESCO)², que agrupa 25 dels 27 estats membres de l'UE, amb l'objectiu de finançar diversos projectes de cooperació militar que augmentin la inversió, planificació, desenvolupament i operativitat de les capacitats de defensa dels estats membres, per tal que aquests estiguin preparats per poder participar en missions internacionals, ja sigui en el marc de la pròpia UE o en el d'altres organitzacions internacionals rellevants. Per exemple, la participació en operacions militars de l'OTAN o en Missions de Manteniment de la Pau i la Seguretat de l'ONU.

Una altra novetat destacada en el marc de la Política de Defensa i Seguretat Comuna de l'UE és l'establiment, també l'any 2017, del Fons Europeu de Defensa³. Aquest fons està dedicat a impulsar la recerca i desenvolupament en l'àmbit militar mitjançant la cooperació entre empreses de diversos estats membres de l'UE, dedicant un pressupost d'1,2 mil milions d'euros per a les 23 línies de projectes que s'han publicat aquest 2021. Si bé es tracta d'una inversió en R&D militar notablement més alta, cal tenir en compte que aquesta xifra segueix extremadament lluny dels 59 mil milions de dòlars que els Estats Units inverteixen anualment en aquest camp.

És necessari citar també com a novetat destacada el recent anunci de la creació de la Facilitat Europea per a la Pau⁴ (EPF, en les seves sigles en anglès), un mecanisme extrapressupostari de l'UE que cobrirà tota l'acció militar exterior que es desenvolupi en el marc de la Política de Defensa i Seguretat Comuna. La principal novetat que presenta aquest instrument és la capacitat de complementar la capacitat de les forces armades dels països que acullen operacions de la Política de Defensa i Seguretat Comuna de l'UE amb una assistència militar

² Official Journal on the European Union "COUNCIL DECISION (CFSP) 2017/2315 of 11 December 2017 establishing permanent structured cooperation (PESCO) and determining the list of participating Member States" Desembre 2017. Disponible a: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32017D2315&from=EN> (Consultat 10 de desembre de 2021)

³ European Commission "The European Defence Fund (EDF)". 2021. Disponible a: https://ec.europa.eu/defence-industry-space/eu-defence-industry/european-defence-fund-edf_en (Consultat 10 de desembre 2021)

⁴ European Commission "European Peace Facility". 2021. Disponible a: https://ec.europa.eu/fpi/what-we-do/european-peace-facility_en (Consultat 10 de desembre de 2021)

més activa, incloent la provisió directa d'armament, d'infraestructura militar i d'assessorament militar sobre el terreny. Aquesta mesura no ha estat exempta de polèmica, ja que diverses organitzacions no governamentals han advertit⁵ que això podria agreujar determinats conflictes i provocar violacions greus dels drets humans a països tercers.

El debat sobre l'evolució de la Política de Seguretat i Defensa Comuna se centra actualment en la possibilitat d'establir, dues dècades després del primer intent, una força europea de resposta ràpida que permeti desplegar de manera immediata una brigada de 5.000 soldats a qualsevol país que requereixi ajuda urgent. Aquesta opció ha tornat a posar-se damunt la taula arran de les dificultats que els estats membres de l'UE van tenir per evacuar el seu personal i col·laboradors des de l'aeroport de Kabul l'agost de 2021, fins al punt que molts d'ells no van poder ser finalment traslladats. Tanmateix, tal com assenyala aquesta nota de la Societat d'Estudis Militars (SEM)⁶, és altament dubtós que una brigada d'aquestes característiques pogués complir amb èxit missions similars a les de l'evacuació de l'aeroport de Kabul.

La discussió que els estats membres estan tenint actualment sobre el nivell de cooperació militar dins l'UE es canalitza a través del Strategic Compass⁷, un procés d'anàlisi de les amenaces que afronta l'UE, els conflictes en el seu entorn immediat i els reptes que plantegen els principals actors estatals i no estatals per a la seguretat de l'UE. La previsió és que aquest procediment culmini el març de 2022 amb la publicació d'un document que analitzi de manera clara quines missions militars ha d'aspirar a emprendre l'UE, quines capacitats i instruments vol tenir per assolir els objectius plantejats, com pot augmentar la seva capacitat de resiliència i quin marc de cooperació pretén tenir amb els estats considerats com a socis prioritaris.

⁵ OXFAM International "€5bn European 'Peace' Facility risks fuelling conflict and human rights violations – joint statement". Novembre 2020 Disponible a: <https://www.oxfam.org/en/press-releases/eu5bn-european-peace-facility-risks-fuelling-conflict-and-human-rights-violations> (Consultat 10 de desembre de 2021)

⁶ Societat d'Estudis Militars "Euroexèrcit, fum i omissions" Setembre 2021. Disponible a: <https://www.estudismilitars.cat/2021/09/07/euroexercit-fum-i-omissions/> (Consultat 10 de desembre 2021)

⁷ European Parliament "The European Union's 'Strategic Compass' process" April 2021. Disponible a: https://www.europarl.europa.eu/EPRS/graphs/EPRS_Strategic_Compass_final.pdf (Consultat 10 de desembre 2021)

Dificultats estructurals per a una major integració militar dins l'UE

No podem oblidar quin és el nostre punt de partida: l'UE no és un estat, sinó una organització internacional conformada per diversos estats. Aquest fet té dues grans derivades: la primera és que malgrat que aquests estats hagin assolit un nivell d'integració econòmica molt rellevant en el marc del mercat interior de l'UE, el cert és que existeix una divergència d'interessos i de perspectives geopolítiques i històriques entre els diferents estats membres. Per exemple, si avaluem la percepció de Rússia com a potencial amenaça existencial, trobem que Polònia, Suècia, Romania o els Bàltics, veuen Moscou com una greu amenaça per a la seva seguretat, mentre que estats com França o Alemanya estan més oberts a mantenir-hi vies de cooperació.

La segona derivada és que si s'hagués d'incrementar la cooperació militar de l'UE fins al punt d'establir una aliança militar al nivell de l'OTAN, seria impossible que la contribució dels estats membres a aquest esforç en matèria de defensa fos equitatiu, sinó que uns determinats estats haurien d'assumir majors responsabilitats que d'altres. A aquest efecte, no hi ha cap dubte que els estats que haurien de jugar un rol de lideratge en aquest projecte, per poder econòmic, pes polític i despesa militar, serien França i Alemanya. Però, precisament pels diferents interessos geopolítics presents al sí de l'UE, existeix una forta desconfiança a cedir el lideratge a un altre estat en una matèria tant delicada com la defensa, ja que hi ha la por que més que l'interès comú acabessin fent ús de les estructures de l'UE per defensar els seus propis interessos.

El rol d'Alemanya

El rol de Berlín genera forts anticossos a diversos estats membres, la qual cosa no és ni molt menys infundada. En primer lloc, Alemanya ha de fer front al llast històric d'haver envaït

alguns d'aquests estats en el passat recent, circumstància que per motius obvis encara avui genera desconfiança. Així mateix, cal no oblidar que la història d'Alemanya no només pesa per als seus veïns, sinó també per a ella mateixa. Lluny de mostrar-se disposada a assumir un rol actiu en una Política de Seguretat i Defensa Comuna, Alemanya tradicionalment s'ha trobat entre els estats membres que menys percentatge del seu PIB ha dedicat a defensa, i durant els darrers anys ha reiterat en diverses ocasions que no vol que l'UE tingui una política de defensa més reforçada i independent respecte dels Estats Units. En són un exemple les declaracions que la Ministra de Defensa Anegret Krampf-Karrenbauer va realitzar el novembre de 2020⁸, quan va afirmar que *“Europa segueix sent dependent dels Estats Units en matèria de protecció militar”* i que *“les il·lusions d'una autonomia estratègica europea s'han d'acabar perquè els europeus no seran capaços de reemplaçar el rol crucial dels Estats Units com a proveïdor de seguretat al continent”*.

En segon lloc, els estats membres d'Europa de l'Est tenen especials reticències envers Alemanya per la seva tendència de dur a terme una política exterior envers Rússia propícia a tenir-hi un bon enteniment. El lideratge de l'era Merkel, tal com ella mateixa ha reconegut⁹, lluny d'haver-se caracteritzat per haver posat al capdavant l'interès comú europeu, sempre va cercar protegir els interessos nacionals alemanys. En aquest sentit, per exemple, la construcció del gasoducte Nord Stream 2, que proveirà Alemanya de gas rus de manera directa a través de la Mar Bàltica, respon a la creixent demanda de gas de la indústria alemanya. Berlin s'ha mostrat inflexible en la defensa d'aquest projecte malgrat la profunda preocupació que ha aixecat en els estats d'Europa de l'Est. Hi ha la por de que el govern rus pugui utilitzar el subministrament d'energia com a arma llencívola per fer avançar la seva agenda, per exemple, en relació amb el conflicte a Ucraïna. Així doncs, en la mesura que els seus interessos vitals han estat en algun moment ignorats, els estats de l'Est no s'han mostrat gaire entusiasmats amb l'autonomia estratègica europea i el possible rol de lideratge que podria jugar Berlin en una UE militarment més integrada.

⁸ POLITICO “Europe still needs America” Novembre 2020. Disponible a: <https://www.politico.eu/article/europe-still-needs-america/> (Consultat 10 de desembre de 2021)

⁹ Deutsche Welle “Angela Merkel — The legacy interview”. Novembre 2021. Disponible a: <https://www.dw.com/en/angela-merkel-the-legacy-interview/av-59747807> (Consultat 10 de desembre 2021)

Per la seva banda, Grècia i Xipre també tenen dubtes profunds sobre el lideratge que podria exercir Alemanya en una UE amb una cooperació militar més dura, atesa la seva relació amb Turquia. Berlín ha tendit a buscar un bon enteniment amb Ankara, per tal de mantenir controlats els fluxos migratoris provinents d'aquell país, no alienar la nombrosa comunitat turca que viu a Alemanya i protegir les profitoses relacions econòmiques entre ambdós països. Grècia i Xipre perceben Turquia com la principal amenaça a la seva seguretat i integritat territorial, de manera que desconfien del fet que els seus interessos puguin ser protegits de forma efectiva per part de Berlín.

De fet, quan Turquia va violar les aigües territorials gregues, durant l'estiu de 2020, va trobar molt poc suport per part de l'UE, de la mateixa manera que la seva demanda de sancions econòmiques va ser rebutjada taxativament per Alemanya¹⁰. Ara bé, el malestar amb l'enfocament conciliador amb Turquia de Berlín, no és només compartit per Atenes i Nicosia, sinó que també xoca amb un dels països que més suport han donat a Grècia i que aspira a jugar un rol de lideratge en la defensa europea: França.

Les aspiracions franceses

A diferència d'Alemanya, França sí que s'ha mostrat partidària d'aprofundir l'autonomia estratègica de la UE en matèria de defensa i a exercir-hi un rol de lideratge destacat¹⁰¹¹. Amb independència del seu rol dins la Política Exterior i de Seguretat Comuna de la UE, el cert és que França ha intentant sempre mantenir un cert rol de potència regional, així com una política de projecció dels seus interessos cap a l'exterior amb un ús més ambiciós de les seves capacitats de defensa, especialment a zones com el Magrib o la zona del Sahel. Amb Macron, aquestes ambicions s'han fet paleses en la seva proposta d'autonomia estratègica europea. Ara bé, allò que França entén com a "autonomia estratègica" pot generar un mínim comú denominador entre dels estats membres de l'UE?

¹⁰ EURACTIVE "Merkel and Borissov blocked EU sanctions against Turkey at summit: sources" Desembre 2020. Disponible a: <https://www.euractiv.com/section/global-europe/news/merkel-and-borissov-blocked-eu-sanctions-against-turkey-at-summit-sources/> (Consultat 10 de desembre 2021)

¹¹ USNI News "French President Macron Calls For European 'Strategic Autonomy'" February 2021. Disponible a: <https://news.usni.org/2021/02/08/french-president-macron-calls-for-european-strategic-autonomy> (Consultat 10 de desembre 2021)

Els interessos geopolítics de França es centren en primer terme a la Mediterrània, a l'Àfrica Occidental, i a l'Orient Mitjà. A més, França també té ambicions a l'Indo-Pacífic, a causa de la presència dels seus territoris d'ultramar en aquella zona. Malgrat això, Macron no ha estat capaç fins ara d'articular una posició coherent respecte del principal actor a la regió, la Xina. En general, les prioritats de França no són ni molt menys compartides per la majoria dels estats membres, com per exemple els d'Europa de l'Est i d'Alemanya.

El president Macron no ha dubtat a reforçar l'assistència militar a Grècia i Xipre davant del conflicte que aquests països estan tenint amb Turquia com a conseqüència de les exploracions de reserves de gas per la part turca en les zones econòmiques exclusives grega i xipriota a la Mediterrània oriental¹². Malgrat que Macron ha presentat aquest fet com un acte de solidaritat derivat de la pertinença d'aquests Estats a l'UE, el cert és que aquest increment de cooperació militar no s'ha produït en el marc de la Política Exterior i de Seguretat Comuna de l'UE, sinó mitjançant un acord trilateral els estats implicats degut a la manca de consens dins l'UE sobre com fer front a Turquia.

França té un alta motivació per confrontar activament Turquia, atès que la política exterior turca afecta negativament els seus interessos en diversos escenaris més enllà de la Mediterrània Oriental, com ara Líbia o a la regió del Sahel. Ara bé, aquesta predisposició no és compartida per estats com Espanya i Alemanya, que veuen el manteniment de bones relacions amb Turquia com un element imprescindible, tant pel valor geoestratègic que té el país –recordem, a tall d'exemple, que la base aèria d'Incirlik és un actiu militar de primer ordre per a l'aliança transatlàntica¹³– com per la seva necessària cooperació en la regulació dels fluxos migratoris provinents de l'Orient Mitjà, motiu pel qual l'UE va establir la Fons per als

¹² Sotiris Nikas "Macron Back With Greek Defense Pact After Submarine Crisis" *Bloomberg*. Setembre 2021. Accessible a: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2021-09-28/greece-buys-warships-from-france-signs-major-defense-pact>. (Consultat 10 de desembre de 2021)

¹³ TRT World "Why are US military bases in Turkey so crucial for Washington?". Desembre 2019. Accessible a: <https://www.trtworld.com/magazine/why-are-us-military-bases-in-turkey-so-crucial-for-washington-32243> (Consultat 10 de desembre de 2021)

Refugiats de Turquia¹⁴ amb un pressupost de sis mil milions d'euros. A més, en el cas de l'estat espanyol existeixen interessos econòmics i militars comuns, tenint en compte els grans ingressos obtinguts pel comerç d'armes amb aquest país i l'alta exposició dels bancs espanyols al deute turc.

Les desavinences respecte de la qüestió sobre com cal afrontar els reptes que planteja Turquia no són l'únic element que dificulten casar els interessos estratègics francesos amb els d'altres estats membres de l'UE. Si abans hem apuntat que Alemanya evitava plantejar una estratègia de confrontació activa amb Rússia, cal subratllar que en el cas de França la posició és força similar, atès que el president Macron ha reiterat en diverses ocasions que cal mantenir un diàleg estratègic amb la Federació Russa per tal de poder garantir un marc de pau duradora a Europa¹⁵. Així doncs, no és estrany que els estats bàltics, des del seu punt de vista, recelin també d'un possible rol de lideratge per part de França, a l'hora de encapçalar una aliança militar més reforçada en el marc de l'UE.

De fet, en el marc de la crisi a la frontera entre Polònia i Bielorússia, on Minsk ha utilitzat migrants i refugiats de l'Orient Mitjà per entrar de forma il·legal en territori polonès, s'han tornat a veure els límits dels intents de París i Berlín de fer "bypass" als països de l'Est. Tant les converses telefòniques mantingudes per Angela Merkel amb Vladimir Putin, d'una banda, i amb Victor Lukashenko de l'altra (tractant-se de la primera líder europea a fer-ho des de l'inici de la crisi política a Bielorússia l'agost de 2020), com la de Macron amb Putin, van ser vistes per Polònia i els països Bàltics com un intent d'acció unilateral fora del marc de l'UE per protegir els interessos d'Alemanya i França, a canvi de la seguretat de la frontera est.

¹⁴ European Commission "The EU Facility for Refugees in Turkey". 2021. Accesible a: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/enlargement-policy/negotiations-status/turkey/eu-facility-refugees-turkey_en. (Consultat el 10 de desembre de 2021)

¹⁵ Robert Parsons "Macron calls for better long-term relations with Russia" *France 24*. Febrer 2021. Accesible a: <https://www.france24.com/en/20200215-macron-calls-for-better-long-term-relations-with-russia> (Consultat el 10 de desembre de 2021)

Polònia, una nova força militar europea

Com s'ha pogut veure a través d'aquest informe, l'Europa oriental és a dia d'avui una de les regions amb més focus de tensió del continent europeu, una tendència que ha anat incrementant des de la crisi a Ucraïna de 2013-2014, l'annexió russa de Crimea i la guerra al Donbas. Bona part dels països del centre d'Europa han patit durant la història contemporània diversos períodes de relació conflictiva i/o d'ocupació pel que fa a Moscou. Tanmateix, a causa de les ambicions històriques d'Alemanya en aquella regió, i amb el record de la Segona Guerra Mundial, tampoc no confien a deixar la seva seguretat en mans de Berlin.

Dels països agrupats en el conegut "Grup de Visegrad" (República Txeca, Eslovàquia, Polònia i Hongria), Polònia és amb diferència el més important a nivell econòmic i demogràfic, és el que avui dia està jugant un paper més actiu en el camp militar. En aquest sentit, Polònia ha anunciat recentment la seva voluntat d'ampliar el nombre d'efectius de les seves forces armades¹⁶, arribant al voltant de les 300.000 unitats. Això convertiria a l'exèrcit polonès en el més gran de la Unió Europea, per sobre de França. A més, Varsòvia també ha impulsat la compra d'armament turc i israelià, incloent els famosos drons Bayraktar TB2 que van ser tant decisius en la segona guerra del Nagorno-Karabakh de la tardor de 2020.

Pel que fa a la idea d'un projecte europeu de defensa comuna, ni Polònia ni els seus socis de Visegrad, com tampoc els països Bàltics, no s'hi han mostrat mai massa entusiasmats pels motius que s'han explicat abans¹⁷. A més, aquests estats no tenen interessos importants ni a l'Orient Mitjà, ni al Nord d'Àfrica, ni a l'Indo-Pacífic, i desconfien de les ambicions franceses en aquestes regions, que podria significar haver de derivar els seus recursos a aquests escenaris en detriment del front rus.

¹⁶ Reuters "Poland to upgrade army using funding methods first deployed to fight COVID" Octubre 2021. Accessible a: <https://www.reuters.com/world/europe/poland-upgrade-army-using-funding-methods-first-deployed-fight-covid-2021-10-26/> (Consultat el 10 de desembre de 2021)

¹⁷ Justyna Gotkowska "Poland and the Baltic States: A Preference for a Renewed West". Gener 2021. Accessible a: <https://www.boell.de/en/2021/01/08/poland-and-baltic-states-preference-renewed-west> (Consultat el 10 de desembre de 2021)

Així doncs, és important remarcar la relació especial que té aquesta regió amb l'eix geopolític anglosaxó, especialment amb els Estats Units, però també amb el Regne Unit. Aquests dos països són els que fan una aportació de tropes i armament més important a la missió de l'OTAN *Enhanced Forward Presence* (EFP¹⁸), desplegada a Polònia i els tres països Bàltics, iniciada el 2017 per fer front a l'amenaça russa, i juguen un paper clau a la missió de l'OTAN de policia aèria a Romania i a la zona del Mar Negre. El novembre de 2021, i encara que fos de manera simbòlica, la Gran Bretanya va enviar una desena d'enginyers militars per ajudar a Polònia a planificar la defensa de la seva frontera davant d'utilització de Lukashenko de dels fluxos de migrants i refugiats contra Polònia, Lituània i Letònia. És remarcable que ni França ni Alemanya, països suposadament molt més propers, no van fer cap oferiment d'enviar personal militar.

La realitat de la manca de múscul europeu

Com s'ha pogut veure a través d'aquest informe, l'Europa oriental és a dia d'avui una de les regions amb més focus de tensió del continent europeu, una tendència que ha anat incrementant des de la crisi a Ucraïna de 2013-2014, l'annexió russa de Crimea i la guerra al Donbas. Bona part dels països del centre d'Europa han patit durant la història contemporània diversos períodes de relació conflictiva i/o d'ocupació pel que fa a Moscou. Tanmateix, a causa de les ambicions històriques d'Alemanya en aquella regió, i amb el record de la Segona Guerra Mundial, tampoc no confien a deixar la seva seguretat en mans de Berlin.

Cal recordar també un altre factor important: la capacitat militar dels estats de l'UE, en aquesta aliança liderada per França i Alemanya, seria molt menor que la capacitat que té l'OTAN actualment, amb el lideratge dels Estats Units. Alemanya inverteix al voltant d'un 1,2% del PIB en despesa militar i França inverteix al voltant d'un 1,7%; en altres paraules, cap dels dos estats principals de l'UE –ni pràcticament cap altre estat membre– no arriba al 2% de despesa militar mínima que marca actualment l'OTAN. De fet, un dels pocs estats membres que ho compleix és precisament Polònia, un dels nous pols de poder militar al continent.

¹⁸ OTAN "Enhanced forward presence (EFP)". Accesible a: <https://lc.nato.int/operations/enhanced-forward-presence-efp> (Consultat el 10 de desembre de 2021)

No cal dir, doncs, que per a aquest grup d'estats que veuen en Rússia una amenaça existencial, la perspectiva d'embarcar-se en un projecte de integració militar dura de l'UE és altament improbable. De fet, una aliança transatlàntica amb una major contribució pressupostària i a nivell d'efectius, armament i equipament, per part dels Estats Units, seguirà sent més adequada per als objectius estratègics de la seva política de defensa.

Un altre obstacle important, també, són aquells estats membres que, malgrat no percebre aquesta amenaça existencial, entenen l'UE com un projecte d'estricta integració econòmica i no reben de bon grat el debat sobre una major cooperació militar. Pensem en Dinamarca, que és un dels dos estats membres que directament van refusar participar en el projecte de la PESCO encetat l'any 2017 i té un *opt-out*¹⁹ de la Política de Seguretat i Defensa Comuna reconegut als Tractats; o bé en els Països Baixos, el Primer Ministre dels quals, Mark Rutte, no va dubtar a mantenir amb plena normalitat el viatge que tenia planificat al Regne Unit, en plena crisi per la cancel·lació de la venda de submarins francesos a Austràlia i l'anunci de l'acord AUKUS²⁰.

De fet, malgrat que la qüestió de l'AUKUS ha sigut criticada per part de la diplomàcia francesa, com una agressió als interessos europeus, a la pràctica, els únics realment perjudicats són els francesos i la seva indústria armamentística. L'AUKUS encaixa perfectament amb els objectius que s'han acordat a l'UE en la seva estratègia Indo-Pacífica, en què un tractat de lliure comerç amb Austràlia és molt més important que els vincles militars²¹.

Així doncs, malgrat els interrogants que planteja el gir dels Estats Units cap a l'Indo-Pacífic, prioritant recursos militars i diplomàtics, la realitat és que les dificultats estructurals per a una cooperació militar profunda dins l'UE són responsabilitat única dels mateixos europeus; i

¹⁹ Graham Butler "The European Defence Union and Denmark's Defence Opt-out: A Legal Appraisal" *European Foreign Affairs Review*, Volume 25, Issue 1, pp. 117-150, 2020. Accessible a: <https://kluwerlawonline.com/journalarticle/European+Foreign+Affairs+Review/25.1/EEERR2020008>. (Consultat 10 de desembre de 2021)

²⁰ Claire Mills, John Curtis, Louisa Brooke-Holland "The AUKUS agreement" Octubre 2021 Accessible a: <https://commonslibrary.parliament.uk/research-briefings/cbp-9335/>. (Consultat el 10 de desembre de 2021)

²¹ European Comission "Questions and Answers: EU Strategy for Cooperation in the Indo-Pacific" Setembre 2021. Accessible a: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/QANDA_21_4709. (Consultat el 10 de desembre de 2021)

la realitat és que els interessos comuns entre els estats membres són més limitats del que Brussel·les vol reconèixer. En l'escenari més optimista per als defensors d'una autonomia estratègica en l'àmbit militar, el més probable és que qualsevol increment en la cooperació militar dins l'UE estigui destinat no tant a desenvolupar un poder independent de l'aliança transatlàntica amb les Estats Units, sinó a tenir més capacitat operativa pròpia dins d'un marc de coordinació amb aquesta aliança.

De fet, els exercicis militars que enguany es van realitzar en el marc del projecte de mobilitat de la PESCO van dur-se a terme convidant-hi els Estats Units, el Canadà i Noruega. És necessari remarcar que és precisament en matèria de mobilitat militar que els estats europeus membres de l'OTAN són més dependents de la contribució dels Estats Units, motiu pel qual la participació d'aquest país en les maniobres d'aquest projecte revela clarament el plantejament complementari de la PESCO amb l'aliança transatlàntica.

La posició de Catalunya davant el debat sobre la política de defensa de l'UE

Per a l'interès nacional català, un augment de la cooperació militar a nivell de l'UE podria tenir una sèrie de derivades de gestió complexa. El punt de partida per entendre aquestes possibles complicacions és que Espanya, a més de ser la quarta economia de l'UE en PIB nominal, té un pes geopolític important per a l'UE i l'OTAN a causa de la seva posició geogràfica al nord-oest de la Mediterrània: no és casualitat, doncs, que els Estats Units tingui dues bases militars molt importants a Rota i Morón. A aquest fet estructural, se li ha de sumar que la implicació militar d'Espanya en el marc de l'OTAN ha augmentat de manera notable els darrers anys, amb exemples com la seva participació destacada en la provisió de defensa a Romania i als estats Bàltics²², que ha servit per desincentivar qualsevol posicionament favorable d'aquests i altres països en relació amb la independència de Catalunya. En la mateixa línia, és important destacar que durant els darrers mesos, el govern espanyol de Pedro Sánchez ha estat un dels governs de països de l'UE que més activament ha advocat per avançar cap a la creació d'un exèrcit europeu en el marc de la denominada "autonomia

²² OTAN "Spain leads NATO's Baltic Air Policing mission". Maig 2020. Accessible a: <https://www.natomultimedia.tv/app/asset/636294>. (Consultat 10 de desembre de 2021)

estratègica”, inclús anunciant un acord amb el govern italià de Mario Draghi per al seu impuls²³.

Si la cooperació militar dins l’UE augmentés substancialment, no cal dubtar que l’estat espanyol s’hi implicaria fortament, i això faria que els incentius per part d’altres estats membres, a l’hora de qüestionar la integritat territorial d’aquest estat, es reduïssin encara més. A tot això, cal afegir el fet que, en aquest escenari, hi hauria una major cohesió dels interessos estratègics del conjunt dels estats membres, element que ja per si sol dona menys oportunitats per establir possibles aliances dins l’UE.

D’altra banda, cal no oblidar que aquest augment de la cooperació militar entre els estats membres no es produiria en un marc d’integració que comporti cap tipus de cessió de sobirania a l’UE, com a organització internacional, sinó que tindria lloc en un pla d’estricta cooperació intergovernamental. Com a conseqüència més palpable d’aquest fet, és necessari subratllar que la institució de l’UE que fins ara ha mostrat més predisposició a l’hora de tractar el dossier català, el Tribunal de Justícia de la Unió Europea (TJUE), no té cap mena de competència a l’hora de supervisar la Política de Seguretat i Defensa Comuna, tal com ho remarca l’article 275 del Tractat de Funcionament de la Unió Europea. En conseqüència, la participació de l’estat espanyol a una major cooperació militar dins l’UE no comportaria en cap cas una fiscalització més robusta per part del TJUE sobre la política de defensa espanyola ni del rol que aquesta pugui jugar en relació amb la seva política repressiva envers Catalunya.

Per tant, en tant que territori que aspira a esdevenir un estat independent respecte d’un estat que ja és membre de l’UE, és necessari concloure que aquest projecte en certa mesura contravé l’interès nacional català. D’altra banda, com hem vist, les possibilitats reals que hi hagi cap passa decidida cap a la constitució d’un exèrcit europeu –més enllà d’operacions de màrqueting– són més aviat minses. Estem molt més propers a un escenari on, d’una banda, es reforci el paper dels estats, la seva cooperació, i una política exterior més autònoma d’aquests

²³ The News 24 “Sánchez informs NATO that he has an agreement with Italy to promote a European Army” Octubre 2021. Accessible a: <https://then24.com/2021/10/08/sanchez-informs-nato-that-he-has-an-agreement-with-italy-to-promote-a-european-army/>. (Consultat el 10 de desembre de 2021)

respecte l'UE; i, de l'altra, en què les divergències d'interessos geopolítics entre els estats membres siguin cada vegada més incompatibles.

Tanmateix, això no vol dir que Catalunya hagi de tenir un discurs obertament hostil envers la cooperació militar entre països europeus, especialment si aquesta es produeix fora del marc institucional de la Política Comuna de Seguretat i Defensa i no té implicacions favorables per als interessos estratègics de l'estat espanyol. Per exemple, l'augment de la cooperació militar trilateral entre França, Grècia i Xipre per contenir l'hostilitat que Turquia -un aliat important d'Espanya- està desplegant a la Mediterrània Oriental, hauria de ser saludada des de Catalunya i identificada com a oportunitat.

Més enllà d'aquestes consideracions, és molt important que Catalunya es mostri en tot cas com un soci valuós, fiable i conscient en cas d'esdevenir un estat independent. Un estat que que transmeti credibilitat a l'hora de plantejar un model de política de defensa pròpia que respongui a les necessitats dels seus potencials aliats. Només així Catalunya pot aspirar a ser considerat com un actor digne de confiança i reconeixement en el futur.